

Razprava je potekala v intimnem okolju knjižnice Muzeja Ravne na Koroškem.

Foto: Anja Serec Hodžar, Ravne na Koroškem, 28. 11. 2015.

Etnološkega večera se je udeležila tudi mag. Inga Miklavčič Brezigar, raziskovalka industrijske in tehniške dediščine na Goriškem.

Foto: Anja Serec Hodžar, Ravne na Koroškem, 28. 11. 2015.

INDUSTRIJSKA DEDIŠČINA MEŽIŠKE DOLINE

Strokovna ekskurzija in Etnološki večer

V soboto, 28. novembra 2015, smo se člani Slovenskega etnološkega društva odpravili na strokovno ekskurzijo v Mežiško dolino. Spoznavanje njene rudarske in železarske dediščine smo zaključili z Etnološkim večerom, ki smo ga posvetili izidu monografije dr. Karle Oder *Mati fabrika, mesto in dom*.

Na severu Slovenije, tik ob meji z Avstrijo, se med Karavanke in Savinjske Alpe zajeda Mežiška dolina. Dolino sestavlja sklenjeno območje ob reki Meži – od njenega izvira pod Olševo do izliva v Dravo pri Dravogradu. V dolini so se razvili štirje večji kraji: Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica in Črna na Koroškem. Po obronkih hribov pa so raztreseni še drugi manjši zaselki, ki jih krasijo slikovite podružnične cerkve.

Dolino je v preteklih stoletjih zaznamovala industrija. V spodnjem delu se je razvilo železarstvo. Na Prevaljah so v Rosthornovi železarni izdelovali znamenite železniške tire, na Ravnah pa je iz preprostih fužinarskih obratov zrastle moderna jeklarna, kjer še danes proizvajajo kakovostno in po vsem svetu znano jeklo.

Utrip zgornjega dela doline je narekovalo rudarstvo. Rudnik svinca in cinka Mežica sodi med največje kovinske rudnike v Evropi. Njegovi uradni začetki segajo v leto 1665, kar pomeni, da so v letu 2015 obeležili 350-letnico rudnika. Primarno proizvodnjo so ustavili pred dvema desetletjema, rudnik pa danes deluje kot turistični rudnik in muzej, kjer je predstavljena več kot 300-letna zgodovina

mežiških *knapov*. Rudnik je postal tudi pomemben prostor za druženje in srečevanje, saj zaradi svojih obsežnih prostorov omogoča organizacijo kulturnih prireditev in drugih tematskih dogodkov.

Strokovna ekskurzija

Pri oblikovanju vsebin in ponudbe v rudniku so sodelovali tudi etnologi. Prav zato je bila prva postaja društvene ekskurzije mežiški rudnik. Ogledu rudnika je sledil ogled Mežice in njenih znamenitosti. Pot nas je vodila po tematsko-učni poti, ki je nastala v sklopu mednarodnega projekta Geopark Karavanke/Karawanken ter predstavlja naravno in kulturno dediščino Mežice in njene okolice.

Rudnik je imel odločilen vpliv na razvoj kraja. Zaradi rudniškega podjetja in njegovih finančnih vložkov sta se razvili sodobna lokalna infrastruktura in urbana podoba. Med največje znamenitosti zagotovo sodi današnja osnovna šola. Načrte za šolsko poslopje je leta 1926 izdelal arhitekt Max Czeike, učenec znamenitega Otta Wagnerja in prijatelj Jožeta Plečnika.

Obisk Mežice smo zaključili z ogledom Čebelarke zbirke Galob, ki temelji na zapuščini Rudolfa Galoba, dolgoletnega ravnatelja šole, občinskega odbornika in čebelarja. Največjo vrednost zbirke predstavlja 120 panjskih končnic, ki po ocenah dr. Gorazda Makaroviča po svojem pomenu presegajo lokalne okvire in tako zbirki dajejo še večjo težo.

* Tadej Pungartnik, mag. etnologije, višji kustos, Pokrajinski muzej Maribor, Grajska ulica 2, 2000 Maribor; tadej.pungartnik@maribor.si.
Tanja Kovačič, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, doktorska kandidatka študijskega programa Humanistika in družboslovje, smer Etnologija, kulturna in socialna antropologija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; tanja.kovacic85@gmail.com.

Popoldanski del ekskurzije je bil namenjen ogledu Koroškega pokrajinskega muzeja na Ravnah na Koroškem, kjer so nam predstavili železarsko dediščino. Ogled razstave *Mati fabrika*, ki govori o razvoju železarstva na Koroškem, je bil uvod v Etnološki večer, kjer je bila predstavljena znanstvena monografija dr. Karle Oder *Mati fabrika, mesto in dom*.

Etnološki večer

Etnološki večer smo izpeljali v prijetnem okolju muzejske knjižnice. Pogovor z avtorico dr. Karlo Oder in urednico Knjižnice Glasnika SED dr. Heleno Rožman sva moderirala Tanja Kovačič in mag. Tadej Pungartnik.

Avtorica nam je predstavila proces raziskave in nastajanja monografije. Razložila nam je, da je »mati fabrika« sinonim za Železarno Ravne, podjetje, ki se je razvilo iz jeklarne grofov Thurnov in v petih desetletjih 20. stoletja, v obdobju socializma, zraslo iz razmeroma majhnega industrijskega obrata z okrog 350 zaposlenimi in 21.800 ton letne proizvodnje jekla v podjetje, ki je v drugi polovici 80. let zaposlovalo nekaj manj kot 7.000 ljudi in letno proizvedlo do 237.000 ton jekla. Podjetje je zaposlenim dalo socialno varnost, jim omogočilo strokovno napredovanje

in družbeno uveljavitev. Z njim se je razvilo tudi mesto Ravne na Koroškem, kjer so zrasla nova moderna blokovska naselja. Značilna poklicna skupina – železarji – je bila nosilka družabnega in kulturnega življenja v mestu, kjer so se dogajale številne kulturne, športne in druge prireditve.

Gostji sta se z udeleženci Etnološkega večera pogovarjali tudi o razlogih za zanemarjanje industrijske dediščine na Slovenskem. Ta pogosto ni prepoznana kot dediščina, zato lahko zaznavamo njeno hitro izginjanje. Za tovrstno stanje so udeleženci navedli več razlogov, od vrednotenja samega industrijskega dela kot nepomembnega in necenjenega, hitre menjave industrijskega orodja in panog ter tudi trendov v etnologiji, ki je pogosto usmerjena k ohranjanju le starejših kulturnih elementov. Sogovorniki so se strinjali, da bi se morali etnologi naučiti uporabljati tudi moderni ekonomski diskurz. O kulturni dediščini bi morali govoriti kot o kulturnem kapitalu, o dodani vrednosti, ki jo ta prinaša gospodarstvu, in o možnostih za oplemenitenje vsebin z dediščino. S tem bi lahko veliko uspešneje nagovarjali tiste, ki imajo moč in vpliv na kulturne politike. Na tak način bi lažje pridobili sredstva za ohranjanje dediščine, med drugim tudi industrijske dediščine na Slovenskem.

ETNOLOŠKI VEČER Z MURKOVIM NAGRAJENCEM 2015

Pogovor s prof. dr. Božidarjem Jezernikom

V torek, 22. decembra 2015, je Slovensko etnološko društvo v Modri sobi na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani organiziralo peti Etnološki večer v letu 2015. Pogovor z prof. dr. Božidarjem Jezernikom, dobitnikom Murkove nagrade za življenjsko delo na področju etnologije in kulturne antropologije, je vodila doc. dr. Alenka Bartulović.

Božidar Jezernik je redni profesor za etnologijo Balkana in kulturno antropologijo. V letih 1988–1992 in 1998–2003 je bil predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, v letih 2003–2007 pa tudi dekan te fakultete. Od leta 2004 je vodja programske skupine Slovenske identitete v evropskem in svetovnem kontekstu, ki združuje raziskovalce z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti in drugih raziskovalnih institucij. Je vodja dveh temeljnih raziskovalnih projektov, in sicer Junaki in slavne osebnosti na Slovenskem (2013–2016) ter Dediščina prve svetovne vojne: reprezentacije in reinterpretacije (2016–2018).

Dr. Jezernik je avtor več knjig o italijanskih, nemških in jugoslovanskih koncentracijskih taboriščih, med njimi knjige *Goli otok – Titov gulag* (Modrijan, 2013), ki je izšla tudi v srbskem, poljskem in nemškem prevodu. Njegova knjiga o potopisih po Balkanu, izvirno objavljena v angleščini kot *Wild Europe* (Saqi Books, 2004), je bila prevedena v turški, poljski, srbski, italijanski, albanski, slovenski, bolgarski in nemški jezik. Za monografijo *Nacionalizacija preteklosti* (Znanstvena založba FF, 2013) je dobil priznanje Odlični v znanosti, ki ga podeljuje Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), za knjigo o kavi in kavarnah *Kava – čarobni napoj* (Modrijan, 2012) pa visoko mednarodno priznanje Gourmand Award Best in the World 2014 in leta 2015 še priznanje Best Coffee Book 1995–2014. Božidar Jezernik velja za izjemno produktivnega avtorja, saj je objavil več kot petsto enot in po standardih ARRS velja za najbolj pogosto citiranega slovenskega etnologa, je povzela Alenka Bartulović.

* Tanja Kovačič, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, doktorska kandidatka študijskega programa Humanistika in družboslovje, smer Etnologija, kulturna in socialna antropologija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; tanja.kovacic85@gmail.com.

Pogovor s prof. dr. Božidarjem Jezernikom je potekal v Modri sobi na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Foto: Tanja Kovačič, Ljubljana, 22. 12. 2015.

V pogovoru je profesor Jezernik opisal svojo pot od študija prava do prestopa v etnologijo. Do tega je prišel zgolj naključno, in sicer zato, ker je pisal pesmi. Najprej je v reviji *Problemi* objavil tri sonete o Prometeju. Pozneje je želel napisati še sonet o kralju Matjažu. Ko pa je vzel v roke literaturo o njem, je v tekstih videl povezave, ki jih takratni folkloristi niso opazili. To ga je napeljalo k poglobljeni raziskavi teme in posledično k magistrskemu študiju etnologije.

Podoben splet naključij ga je napeljal na raziskovanje koncentracijskih taborišč. Neko poletje je kot mlad pravnik delal v eni od ljubljanskih podjetij. Eden od njegovih sodelavcev je bil tudi starejši gospod Srečko Černe. Ta je v enem od njunih pogovorov razkril, da je izkusil bivanje v koncentracijskem taborišču. Prva Jezernikova reakcija na njegove pripovedi je bila, da je to moralo biti strašno. Černe se je strinjal, vendar je dodal, da je bilo v taborišču občasno tudi zabavno. Ker je zaznal iskreno radovednost mladega pravnika, mu je v branje posodil svoj taboriščni dnevnik. V njem je Jezernik našel odgovor na vprašanje, ki ga je vedno močno zanimalo: Kako je mogel en stražar s puško ali pa celo brez nje nadzorovati sto ali še več taboriščnikov? Černetov dnevnik ga je spodbudil k raziskovanju življenja v ekstremnih razmerah. Najprej je nastalo magistrsko delo *Življenje slovenskih internirancev v italijanskih koncentracijskih taboriščih Gonars, Monigo, Padova, Rab, Renicci in Visco v letih 1942/43* (1982). Ta je naslednje leto izšla v knjižni obliki pod naslovom *Boj*

Na zaključni pogostitvi je Murkov nagrajenelec z udeleženci nadaljeval pogovor o načrtih za prihodnost.

Foto: Tanja Kovačič, Ljubljana, 22. 12. 2015.

za *obstane*, in sicer v 3.000 izvodih, ki so bili hitro razprodani. Spominjal se je srečanja z nekim jugoslovanskim majorjem KOS, ki mu je ponosno razložil, da mu je uspelo dobiti kopijo njegove monografije. Ocenil jo je kot izredno uporabno, saj se je iz nje naučil osnov organizacije in upravljanja koncentracijskega taborišča. Jezernik nam je priznal, da je bil nad to izjavo izredno presenečen, saj si tovrstne uporabe svojega dela nikoli ni zamišljal.

Današnje raziskovalne razmere je Murkov nagrajenelec primerjal z lastnim študijem. Ugotavljal je, da je bilo v času pred razvojem svetovnega spleta izredno težko priti do podatkov. Sam si je pomagal s knjigami iz tujine, a te so bile redke in izredno drage. Danes je ravno obratno: knjig je preveč! Spremenilo pa se je še nekaj. Še pred nekaj desetletji je veljalo, da dajemo veljavo predvsem mnenjem strokovnjakov. Danes je izobrazba očitno izgubila svoj pomen, saj ima lahko vsak svoje mnenje o čemer koli in vsa mnenja imajo enako težo.

V navezavi na monografijo *Mesto brez spomina: Javni spomeniki v Ljubljani* (2014) je nadaljeval pogovor o spomenikih, identitetah in pionirjih slovenske etnologije, ki v nasprotju z današnjimi etnologi naroda niso raziskovali, temveč so ga ustvarjali. Glede na povedano je bilo vsem poslušalcem jasno, da Božidarju Jezerniku idej za nove projekte ne manjka. Kljub temu nam je za konec obljubil, da bo najprej zaključil vse tiste, ki mu nedokončani ležijo v predalih.